

*М.В.КЛИМЕНТОВА, Т.О.КОБЕЛЄВА***СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

Сучасний стан інноваційної та науково-технічної діяльності підприємств є визначальним чинником для зростання їхньої конкурентоспроможності, адаптації до змін у глобальному ринку та стійкого економічного розвитку. В умовах стрімкого науково-технічного прогресу та цифровізації інновації перетворюються з інструменту переваги на необхідний компонент виживання на ринку. У роботі досліджуються основні аспекти інноваційної діяльності сучасних підприємств, а саме: технологічна модернізація, впровадження цифрових рішень, розвиток науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи (НДДКР), а також розвиток нових продуктів і процесів. Проаналізовано ключові проблеми, з якими стикаються підприємства, включаючи обмежені можливості фінансування інновацій, недостатній рівень інтеграції результатів НДДКР у виробництво, залежність від імпортованих технологій та проблеми кадрового потенціалу. Також у роботі приділено увагу зовнішнім і внутрішнім чинникам, які впливають на інноваційні можливості підприємств. Серед зовнішніх чинників визначено роль державної підтримки, податкових пільг, створення інноваційних кластерів та підтримки венчурного капіталу. Внутрішні чинники включають готовність підприємств до змін, наявність стратегічного бачення керівництва, організаційну культуру та розвиток кваліфікованих кадрів. Дослідження підкреслює значення інноваційних стратегій для забезпечення продуктивності та стабільності підприємств у довгостроковій перспективі, а також важливість інтеграції новітніх технологій у всі етапи виробництва та управління.

Ключові слова: інновації; науково-технічна діяльність; підприємства; конкурентоспроможність; науково-дослідна діяльність; інноваційні стратегії; продуктивність; інноваційні кластери; венчурний капітал

*M. KLYMENTOVA, T. KOBELIEVA***CURRENT STATE OF INNOVATION AND SCIENTIFIC-TECHNICAL ACTIVITIES OF ENTERPRISES**

The current state of innovation and scientific-technical activities of enterprises is a key factor in increasing their competitiveness, adapting to global market changes, and achieving sustainable economic development. Amid rapid scientific and technological progress and digitalization, innovations have transformed from an advantage into an essential component for market survival. This paper examines the main aspects of innovation activities of modern enterprises, including technological modernization, digital solution implementation, research and development (R&D) advancement, and the development of new products and processes. Key challenges faced by enterprises are analyzed, such as limited innovation funding, low integration of R&D results into production, dependency on imported technologies, and human resource issues.

The study also focuses on the external and internal factors that influence the innovation potential of enterprises. External factors include the role of government support, tax incentives, innovation clusters, and venture capital support. Internal factors encompass enterprises' readiness for change, strategic vision of management, organizational culture, and development of skilled personnel. The research highlights the importance of innovation strategies in ensuring productivity and stability for enterprises in the long term, as well as the need to integrate cutting-edge technologies across all production and management stages.

Keywords: innovation; scientific-technical activities; enterprises; competitiveness; research and development; innovation strategies; productivity; innovation clusters; venture capital

Вступ. Сучасний стан інноваційної та науково-технічної діяльності підприємств є критично важливим у розвитку будь-якої національної економіки та її здатності конкурувати на глобальній арені. В умовах швидкого технологічного прогресу інновації та науково-технічні дослідження стають невіддільною частиною стратегії зростання підприємств, адже вони забезпечують конкурентні переваги, збільшення продуктивності та створення нових ринкових можливостей. Інноваційний розвиток сприяє створенню нових продуктів, технологій і послуг, які здатні задовольняти змінні потреби ринку, підвищувати ефективність виробничих процесів, а також формувати попит на нові галузі та технологічні рішення.

Інноваційна діяльність охоплює різні аспекти – від розробки нових продуктів і технологій до удосконалення виробничих процесів та оптимізації управління. Інновації дозволяють підприємствам швидко адаптуватися до змін у ринковому середовищі, підвищувати продуктивність праці, знижувати витрати та створювати продукцію, що відповідає сучасним потребам споживачів.

З огляду на підвищення вимог до якості, продуктивності та технологічності продукції,

інноваційна діяльність підприємств вийшла на перший план як важливий аспект їхньої довгострокової стратегії. Сьогодні компанії змушені постійно адаптуватися до умов ринку, змінювати та модернізувати свої виробничі процеси, запроваджувати цифрові технології та нові методи управління, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Систематичний розвиток науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи (НДДКР) є основою для впровадження інноваційних рішень у виробничий процес. Це сприяє підвищенню технологічного рівня підприємств, що забезпечує більш ефективне використання ресурсів та зростання їх продуктивності. У сучасних умовах науково-технічна діяльність підприємств передбачає впровадження новітніх інформаційних технологій, автоматизацію виробництва та використання даних для аналізу й прогнозування ринкових тенденцій. Інновації також створюють нові можливості для співпраці між підприємствами та дослідницькими установами, що сприяє прискоренню розвитку нових продуктів і технологій [1].

Сучасні підприємства, які активно розвивають науково-технічну діяльність, можуть досягати кращих

економічних результатів, формуючи додаткову вартість та підвищуючи рівень задоволеності клієнтів. Це дозволяє їм посилювати свої позиції на ринку, створювати конкурентні переваги та реалізовувати стратегії, що орієнтовані на довготривалий розвиток.

Таким чином, дослідження сучасного стану інноваційної та науково-технічної діяльності підприємств є актуальним і необхідним для розуміння як поточних тенденцій розвитку, так і потенційних шляхів підвищення їхньої ефективності.

Аналіз факторів, що визначають здатність підприємств до інновацій, дозволить виявити можливі бар'єри та знайти оптимальні стратегії для підвищення конкурентоспроможності й стійкості підприємств у швидко змінних ринкових умовах.

Постановка задачі (проблеми). Постановка задачі дослідження сучасного стану інноваційної та науково-технічної діяльності підприємств полягає у визначенні та аналізі ключових факторів, що впливають на ефективність впровадження інновацій у сучасних умовах. Незважаючи на критичну важливість інновацій для конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємств, багато компаній стикаються з низкою труднощів. Серед основних перешкод для активного розвитку інноваційного потенціалу підприємств – обмеженість фінансових ресурсів, залежність від імпортованих технологій, недостатній рівень інтеграції результатів наукових досліджень у реальний виробничий процес, а також проблема кадрового потенціалу, зокрема брак висококваліфікованих фахівців у сфері технологій і науки. Відтак питання фінансування інноваційної діяльності та розвитку кадрового потенціалу є важливим аспектом для забезпечення довготривалого зростання та стабільності підприємств [2].

Крім того, значний вплив на інноваційну активність підприємств мають зовнішні фактори, такі як державна підтримка, податкові стимули, розвиток інноваційних кластерів, співпраця з університетами та дослідницькими центрами, а також доступ до венчурного капіталу. У сучасних умовах роль держави в стимулюванні інноваційного розвитку залишається надзвичайно важливою, оскільки саме державна політика може створювати сприятливі умови для зростання інноваційної активності підприємств через законодавчу підтримку, фінансове заохочення та інші механізми.

Ці виклики ускладнюються швидкими змінами на глобальному ринку, необхідністю впровадження цифрових рішень і новітніх технологій, а також зростаючими вимогами щодо екологічної відповідальності. Для підприємств особливо важливою є розробка ефективних інноваційних стратегій, які могли б забезпечити їх адаптацію до сучасних умов і здатність залишатися конкурентоспроможними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що інноваційна та науково-технічна діяльність підприємств є однією з ключових тем у сучасній економічній літературі. Зокрема питання розглядали такі науковці, як Гладенко І.В. [1], Косенко А.П.

[2], Кобелевої Т.О. [4, 7], Ткачової Н.П. [5, 7], Товажнянського В.Л. [6], Коціскі Д. [9], Череп А.В. [10], Горбачева Н.Н. [11], Лукичовой Л.І. [9], Черепанової В.О. [15], Силки І.В. [15] та інших. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій та досліджень в даній сфері, в цей час недостатньо розглянуто питання, які пов'язані з визначенням сучасного стану інноваційної діяльності підприємств.

Сучасні дослідження надають глибокий аналіз багатьох аспектів інноваційної діяльності підприємств, підкреслюючи необхідність комплексного підходу, що включає технічні, економічні, фінансові та кадрові аспекти. Ці роботи допомагають визначити ключові тенденції та виклики, з якими стикаються підприємства, і пропонують практичні рекомендації для їх подолання, забезпечуючи успішний інноваційний розвиток у сучасних умовах.

Мета роботи (дослідження). Мета роботи полягає у вивченні сучасного стану інноваційної та науково-технічної діяльності підприємств, визначенні ключових факторів, що впливають на ефективність інноваційних процесів, та аналізі механізмів, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємств у контексті глобалізації та технологічного прогресу. Дослідження спрямоване на розробку рекомендацій щодо оптимізації інноваційної діяльності, враховуючи зовнішні та внутрішні чинники, що обумовлюють здатність підприємств адаптуватися до ринкових змін і підтримувати сталий розвиток.

Результати дослідження. Інноваційна діяльність підприємства виражає процес перетворення досягнень науково-технічного прогресу в конкретні нові технології, товари, послуги, методи організації та управління виробничими процесами. Інноваційний процес представляє собою постійні, прогресивні зміни у просторі та часі, що включають в себе впровадження нової техніки. Нова техніка є результатом наукових досліджень, вперше реалізовані прикладні розробки, що охоплюють винаходи та інші наукові досягнення, а також нові або вдосконалені процеси виробництва та методи організації праці. Ці інновації призначені для покращення техніко-економічних показників виробництва та вирішення соціальних та інших завдань його розвитку [3].

Згідно глобального інноваційного рейтингу, який представляє останні світові інноваційні тенденції та щорічний рейтинг інновацій серед 132 економік світу. У 2023 році Україна посіла 55 позицію серед 132 економік Європи. Показники частково кращі, в порівнянні із 2022 роком, коли Україна посідала 57 місце. В той час Україна посідає третє місце серед 37 країн із групою доходів нижче середнього. Проаналізуємо динаміку глобального інноваційного рейтингу з 2020-2023 рік. У таблиці 1 наведено рейтинг України за останні чотири роки.

В 2023 році Україна працює краще в інноваційний результатах, ніж в інноваційних ресурсах. Цього року Україна займає 78 місце в інноваційні ресурсах, що є нижчим ніж минулого року. Це пов'язано із зовнішніми та внутрішніми факторами, які впливають

на інноваційну діяльність країни. Україна посідає 42 місце в інноваціях результатах. Ця позиція вища за останній рік.

Таблиця 1 – Глобальний інноваційний рейтинг України 2020-2023 рік

Рік	Позиція глобального інноваційного рейтингу	Інноваційні ресурси	Інноваційні результати
2020	45 місце	71 місце	37 місце
2021	49 місце	76 місце	37 місце
2022	57 місце	75 місце	48 місце
2023	55 місце	78 місце	42 місце

Джерело: [11, 12]

Завдяки швидкому розвитку технологій та наукових досягнень, багато підприємств активно впроваджують нові технології в виробництво. Це стосується як великих корпорацій, так і малих, середніх підприємств. Найбільш інноваційно-активні підприємства визначаються за видами економічної діяльності, такими як: харчова промисловість, виробництво хімічної продукції, промисловість металевих виробів, виробництво машин й устаткування, транспорт.

Детальніше розглянемо динаміку інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні табл.2.

Таблиця 2 – Динаміка інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні

Показники	2020	2021	2022
Кількість працівників, задіяних у виконанні НДР, осіб:			
- виконавці наукових ДіР;	78900	51700	52400
- дослідники.	51400	34200	35700
Кількість організацій, які здійснювали НДР, од.:			
- підприємницький сектор;	198	117	105
- державний сектор;	416	329	340
- сектор вищої освіти.	155	116	112
Витрати на НДР за видами робіт, тис. грн.:			
- фундаментальні дослідження;	4258983	3756539	840428
- прикладні дослідження;	3971377	3635718	768336
- науково-технічні (експериментальні) розробки.	9878483	9448849	792057
Кількість створеної НТП за результатами ДіР:			
- види виробів;	689	638	504
- техніка;	326	373	308
- технології;	549	509	344
- матеріали;	344	511	267
- сорти рослин та породи тварин;	225	109	108
- методи, теорії;	2265	2441	1842
- інше.	9858	9677	9015

Джерело: [11, 12]

Отже, наукова галузь в Україні залишається значним сегментом економіки. Незважаючи на те, що кількість організацій, які займалися дослідженнями і розробками, у 2022 році зменшилася порівняно з 2021 роком, і навіть при певному збільшенні кількості їх

працівників, включаючи дослідників, науковий потенціал зазначених періодів швидко скорочується. Збереженню та посиленню потенціалу наукової сфери можуть сприяти наступні заходи:

- створення ефективного механізму підтримки молодих вчених з використанням кращого європейського та світового досвіду;
- впровадження системи активного матеріального стимулювання та підвищення соціального статусу вчених;
- удосконалення інфраструктури фінансування, що відповідає сучасним вимогам забезпечення навчальної та матеріально-технічної бази;
- відтворення системи взаємодії науки, освіти та виробництва з орієнтацією на практичний результат і врахуванням потреб ринку праці.

На основі аналізу наявних даних можна зазначити, що більшість показників демонстрували коливання з року в рік, на що впливали як внутрішні, так і міжнародні фактори. У 2022 році в Україні науково-технічні розробки проводили 557 організацій, більшість з яких (61,0%) належали до державного сектору. Щодо загальної кількості науково-технічної продукції, створеної за кошти загального фонду в 2022 році, то тут: «методи, теорії» склали 15,2%, «види виробів» – 4,2%, «технології» – 2,8%, «матеріали» – 2,2%, «сорти рослин та породи тварин» – приблизно 1,0%, а категорія «інше» – 74,6%. Витрати на проведення наукових розробок в Україні у 2022 році з усіх джерел склали 16972,75 млн грн, що на 5,6% більше порівняно з попереднім роком.

Розподіл фінансування досліджень і розробок за видами робіт та секторами діяльності у 2022 році показує, що в державному секторі переважають фундаментальні наукові дослідження (57,4% від загального обсягу витрат на дослідження і розробки в цьому секторі), у секторі вищої освіти основну частку складають прикладні наукові дослідження (60,0%), а в підприємницькому секторі більшість коштів (81,6%) спрямовано на науково-технічні (експериментальні) розробки.

Аналізуючи світову динаміку інноваційної діяльності, можна зазначити, що у 2023 році, Швейцарія очолює список найінноваційніших країн світу, слідом за нею йдуть США, Швеція, Велика Британія та Нідерланди. Водночас Китай займає 11-те місце, тоді як Туреччина та Індія вперше потрапили до ТОП-40. У свою чергу, Україна зайняла 55 місце в Глобальному інноваційному індексі за 2023 рік [5].

Проаналізуємо порівняльний показник України з іншими групами країн для кожної із семи сфер інноваційного рейтингу. Таблиця 3 демонструє позицію України порівняно з іншими групами країн для кожної із сфери за індексом глобального рейтингу.

Таблиця 3 – Порівняльний індекс сфер інноваційної діяльності України та Європи

Сфера інноваційної діяльності	Україна	Європа
Творчий потенціал	34,63	39,87
Рівень підприємницької діяльності	32,41	44,61
Результати знань і технологій	30,01	38,80
Досконалість ринку	23,18	43,65
Людський капітал та дослідження	35,65	44,05
Інфраструктура	36,94	54,69
Установи	38,45	61,69

Джерело: [11, 12]

Виходячи з аналізу можна зробити висновок, що Україна має показники вище середнього в таких сферах інноваційної діяльності: результати знань і технологій, творчий потенціал, рівень підприємницької діяльності, людський капітал та дослідження, інфраструктура. В свою чергу Європа має вищі показники в порівнянні з Україною, адже деякі сфері мають більше можливостей для розвитку, розвинену систему інноваційної діяльності, стабільне фінансування.

Детальніше розглянемо сильні та слабкі сторони інновацій в Україні. В таблиці 4 подано огляд сильних сторін індикаторів України в глобальному інноваційному рейтингу 2023.

Основними інноваційними перевагами України є корисні моделі, зайняті з науковим ступенем, витрати на програмне забезпечення.

Таблиця 4 – Сильні сторони індикаторів України в глобальному інноваційному рейтингу 2023

Назва індикатора	Ранг	Значення
Корисні моделі, млрд \$ ВВП	1	6.1.3
Працевлаштовані робітники з вченим ступенем, %	2	5.1.5
Витрати на програмне забезпечення, % ВВП	4	6.2.3
Експорт послуг інформаційно-комунікаційних послуг, % від загальної торгівлі	6	6.3.4
Державне фінансування, % ВВП/кап.	10	2.1.2
Створення мобільних додатків, млрд \$ ВВП	12	7.3.4
Співвідношення учень-вчитель	14	2.1.5
Промислові зразки, млрд \$ ВВП	16	7.1.4
Торгівельні марки, млрд \$ ВВП	22	7.1.2

Джерело: [11, 12]

Зазначені фактори вважаються сильними сторонами інноваційної сфери України з кількох причин:

- Корисні моделі: Наявність корисних моделей є важливим ресурсом для інноваційного розвитку. Це можуть бути нові технології, процеси виробництва або продукти, які можуть бути успішно використані для створення конкурентних переваг і ринкових продуктів.

- Зайнятість з науковим ступенем: Наявність висококваліфікованих наукових кадрів є ключовим фактором для інноваційного розвитку. Високий рівень освіти та наукового ступеня сприяє створенню та розвитку нових ідей, досліджень та технологій.

- Витрати на програмне забезпечення: Інвестиції у програмне забезпечення вказують на здатність країни розвивати та використовувати

сучасні технології. Це створює сприятливе середовище для розвитку інновацій у сфері програмного забезпечення, IT-розвитку та цифрових технологій.

Ці фактори сприяють створенню конкурентоспроможної інноваційної економіки та забезпечують Україну потенціалом для успішного участі в глобальному інноваційному ринку.

В таблиці 5 подано огляд слабких сторін індикаторів України в глобальному інноваційному рейтингу 2023.

Таблиця 5 – Слабкі сторони індикаторів України в глобальному інноваційному рейтингу 2023

Назва індикатора	Ранг	Значення
Стабільність роботи для бізнесу	130	1.1.1
Зростання продуктивності праці, %	129	6.2.1
Валове формування капіталу, % ВВП	124	3.2.3
ВВП/одиниця споживання енергії	115	3.3.1
Одержувачі венчурного капіталу/угоди, млрд ВВП	97	4.2.3
Отримано венчурного капіталу, % ВВП	90	4.2.4
Ринкова капіталізація, % ВВП	75	4.2.1
Показники макрофінансових організацій, % ВВП	52	4.1.3
Оцінка знань, %	48	6.2.2
Глобальні корпоративні інвестори	40	2.3.3

Джерело: [11, 12]

Основними слабкими сторонами для інноваційної сфери України є стабільність роботи для бізнесу, зростання продуктивності праці, валове формування капіталу.

Ці елементи визначаються як слабкі сторони інноваційної сфери України через кілька причин:

- Стабільність роботи для бізнесу: Нестабільна економічна та політична ситуація може створювати невизначеність для бізнесу, що ускладнює планування та реалізацію інноваційних проектів.

- Зростання продуктивності праці: Низький рівень продуктивності праці може бути перешкодою для впровадження інновацій, оскільки він впливає на загальні витрати та конкурентоспроможність бізнесу.

- Валове формування капіталу: Недостатній рівень валового формування капіталу може обмежувати доступ до інвестицій та фінансування для інноваційних проектів та досліджень.

Ці фактори можуть ускладнювати розвиток інноваційної сфери та порушувати її ефективність в Україні.

На сьогоднішній день, сучасний ринок інноваційної діяльності в Україні відзначається перевищенням пропозиції над попитом. Це

пояснюється накопиченням значної кількості невикористаних результатів інтелектуально-інноваційної діяльності українських підприємств та організацій. З іншої сторони, це свідчить про недостатньо високий рівень інноваційної активності в українському суспільстві та його певну інертність до ефективного використання результатів інноваційної діяльності [6].

Ринок інноваційних технологій має складну структуровану систему, яка формується в ході переходу до інноваційного типу економіки та супроводжується становленням і розвитком ринкових відносин у сфері інноваційної діяльності.

Характеристикою ринку інноваційних технологій є те, що його учасниками є автори (розробники, правовласники), підприємства та організації, а також держава, яка здійснює регулювання ринку інноваційних технологій за допомогою відповідних правових механізмів. Відносини між учасниками на ринку охоплюють широкий спектр взаємодій, які потребують ретельного вивчення та обґрунтування. Ці взаємодії включають в себе всі аспекти співпраці в системі державно-приватного партнерства та управління інтелектуальною власністю на різних рівнях: міжнародному, національному, регіональному, галузевому та корпоративному, що стосуються комерціалізації результатів інноваційної діяльності підприємств та організацій [7].

Ринковий механізм інноваційних технологій є системою взаємодії та науково обґрунтованого узгодження комерційних інтересів та потреб відповідних учасників виробничо-комерційної діяльності.

Протягом останніх п'яти років Україна активно розвивалася в інноваційній сфері. Перед нами стоїть завдання провести глибокий порівняльний аналіз інноваційної діяльності за цей період. Ми розглянемо ключові аспекти, такі як обсяг інвестицій у дослідження та розвиток, кількість та якість наукових публікацій, ступінь впровадження технологічних новацій у промисловість, а також ефективність галузевих інноваційних програм. Цей аналіз дозволить нам отримати всебічне розуміння динаміки інноваційного розвитку України та визначити ключові тенденції та напрями у сфері інновацій.

У 2022 році до Національного органу інтелектуальної власності було подано 28971 заявку на об'єкти промислової власності (табл. 6) з них понад 2,7 тис. заявок на винаходи, близько 2,4 тис. – на корисні моделі, 819 – на промислові зразки, 23014 – на торговельні марки (у т. ч. 16095 заявок – за національною процедурою).

У звітному році надійшло 2760 заявок на винаходи, що на 18,6% менше, ніж у попередньому році.

Таблиця 6 – Надходження заявок на об'єкти промислової власності

Об'єкти промислової власності	2018	2019	2020	2021	2022
Усього	54787	57189	46034	49134	28971
Винаходи	3975	3856	3194	3390	2760
Корисні моделі	9115	8454	5273	4427	2378
Промислові зразки	3042	2679	2026	1838	819
Торговельні марки за національною процедурою за Мадридською системою	38652 30900 7752	42194 33736 8458	35539 27895 7644	39472 31351 8121	23014 16095 6919
Географічні значення	3	6	2	7	-

Джерело: [11, 12]

У 2022 році видано 1566 патентів на винаходи, з них 630 (40,2%) – на ім'я національних заявників. Національними заявниками у 2022 році подано 794 заявки на винаходи. Найбільше заявок надійшло від заявників з м. Київ (33,6%), Харківської (15,7%), Дніпропетровської (12,1%), Львівської (7,8%), Одеської (5,4%), Київської (4,2%), Запорізької (3,0%) та Сумської (2,5%) областей. Детальніше розглянемо в табл. 7.

Станом на 1 січня 2023 року до Державного реєстру патентів на винаходи України внесено відомості про державну реєстрацію 131498 винаходів, з них є чинними 18806 патентів.

Таблиця 7 – Надходження заявок на об'єкти промислової власності

Показники	2018	2019	2020	2021	2022
Надійшло заявок	3975	3856	3194	3390	2760
Прийнято рішень	2548	2385	2407	2367	1765
Завершено	3368	3238	3265	3108	2041
Реєстрація	2469	2255	2179	2298	1566
Чинні патенти на кінець року	22977	22440	21190	18806	18478

Джерело: [11, 12]

У 2022 році надійшло майже 2,4 тис. заявок на корисні моделі, з них 99,8% – за національною процедурою, зареєстровано понад 2 тис. патентів, з них 97,9% – на ім'я національних заявників.

Національними заявниками у 2022 році подано 2760 заявок, показник є найнижчим в порівнянні із попередніми періодами. Спостерігаємо коливання в поданні заявок, на це впливають зовнішні фактори, як

регіонального характеру, так і світового. Тим самим зменшувались й прийняття рішень стосовно заявок, їх завершення та реєстрація найбільше заявок надійшло від заявників з м. Київ (27,2%), Харківської (16,1%), Дніпропетровської (10,4%), Львівської (6,3%), Одеської (4,0%), Полтавської (3,8%), Черкаської (3,0%), Вінницької та Київської (по 2,8%) областей.

Станом на 1 січня 2023 року до Державного реєстру патентів на корисні моделі України внесено відомості про державну реєстрацію 152187 патентів на корисні моделі, з них є чинними 19112 патентів.

У 2022 році надійшло 819 заявок на промислові зразки, з них 11,0% – від іноземних заявників, зареєстровано 656 промислових зразків, з них 601 (91,6%) – на ім'я національних заявників (табл. 8).

Таблиця 8 – Надходження заявок на об'єкти промислової власності

Показники	2018	2019	2020	2021	2022
Надійшло заявок	3042	2676	2026	1838	819
Прийнято рішень	2409	2417	2272	1494	739
Завершено	2581	2892	2662	1667	1077
Реєстрація	2297	2599	2047	1751	656

Джерело: [11, 12]

Так само, через вплив зовнішніх факторів на наукову діяльність, спостерігаємо пониження надходження заявок в 2022 році, відповідно зареєстровано значно менше заявок в порівнянні із попередніми періодами.

Станом на 1 січня 2023 року зареєстровано 45363 промислових зразки, є чинними 13730 реєстрацій.

У звітному році надійшло близько 16,1 тис. заявок на торговельні марки, з них 85,8% – від національних заявників. Зареєстровано понад 16 тис. торговельних марок. Із загальної кількості зареєстрованих торговельних марок 81,5% становлять реєстрації на ім'я національних заявників. Станом на 1 січня 2023 року зареєстровано 327792 торговельні марки, є чинними 224188 свідоцтв.

Фінансується інноваційна діяльність зазвичай шляхом власних коштів підприємства, або інших джерел, таких як інвестори. Рідше шляхом державного бюджету, але це може включати фінансову підтримку, податкові винятки, програми та пільги.

На сьогодні власні кошти підприємств є основним джерелом фінансування інноваційних витрат, складаючи 7704,1 млн. грн., що становить 84,5% від загального обсягу витрат на інновації. Лише 8 підприємств отримали фінансування для інноваційної діяльності з державного бюджету, тоді як 17

підприємств отримали фінансування з місцевих бюджетів на суму 322,9 млн. грн.

Детальне розподілення витрат на інноваційну діяльність представлено на діаграмі (рис. 1).

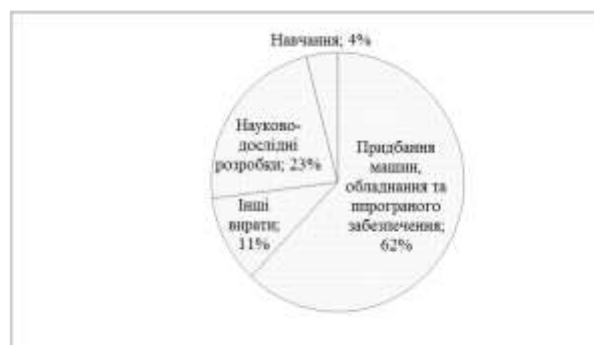

Рис. 1 – Розподіл обсягу витрат на інноваційну діяльність, %

Джерело: побудовано автором з використанням даних [8]

Найбільше інновацій впроваджують за такими видами економічної діяльності - підприємства з виробництва машин і устаткування (35%), добування природного газу (27%), виробництва готових металевих виробів (23%), та харчових продуктів (15%).

Відсоткове співвідношення представлено на діаграмі (рис. 2).

Рис. 2 – Розподіл впровадження інновацій за економічною діяльністю, %

Джерело: побудовано автором з використанням даних [8]

Однак в сучасному стані інноваційної діяльності існують й ризики, пов'язані з розвитком підприємства. До факторів, які потенційно можуть перешкоджати впровадженню інноваційної діяльності відносять:

- недостатня фінансова база для впровадження нових технологій;
- витрати, які перевищують прибуток;
- відсутність підготовки персоналу до змін;
- відсутність кваліфікованих кадрів;
- великий термін окупності впроваджених інновацій.

На нашу думку, основними проблемами, які визначають поточний стан інноваційної діяльності на промислових підприємствах України, є:

- розбіжність законодавства в інноваційній сфері, неузгодженість норм підзаконних актів із передовими стандартами чинних законів, ускладнює практичне впровадження останніх у дію;
- непослідовність заходів держави у справі підтримки суб'єктів інноваційної діяльності;
- значний спад інноваційної активності підприємств та загальне погіршення інноваційної культури суспільства;
- недостатня ефективність механізмів правового захисту інтелектуальної власності;
- відсутність належної системи прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку;
- розповсюдження практики ігнорування чинних норм законодавства та тимчасове призупинення дії статей законів, які регулюють фінансову підтримку інноваційної діяльності, під час ухвалення законів про державний бюджет на поточний або наступний рік.

Державна інноваційна політика повинна бути націлена на напрями, що відповідають інноваційному процесу в Україні та враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін. Тому особливо важливим є співробітництво між усіма учасниками інноваційного процесу, які сприяють інноваціям на всіх етапах створення та виведення інноваційного продукту на ринок [9].

Для перспективи розвитку інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах та організаціях, необхідно враховувати наступні аспекти:

- покращення механізмів підтримки інноваційної праці через впровадження заходів для стимулювання, спрямованих на оптимізацію системи колективного та особистого заохочення;
- внесення змін до законодавства щодо системи пільг та заохочень у галузі інновацій;
- розвиток і підсилення функціонування фінансово-кредитних установ, що забезпечують постійне фінансування інноваційних проєктів, таких як венчурні компанії та інноваційні фонди;
- створення інноваційної інфраструктури на рівнях загальнодержавному та регіональному для ефективного використання науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності підприємств, включаючи бізнес-інкубатори, технопарки та центри трансферу технологій;
- застосування маркетингових стратегій для вивчення майбутніх потреб у нових товарах та послугах;
- активізацію міжнародної наукової та науково-технічної співпраці;
- підготовку висококваліфікованих працівників та їх залучення до активних галузей для створення нових технологій;
- формування сучасної організаційної структури управління інноваційною діяльністю на

рівнях загальнодержавному, регіональному та підприємницькому.

Необхідно створювати умови для розширення попиту, пропозицій і поширення науково-технічних знань, а також комерційного впровадження науково-технічних розробок у виробництво, як ключовий аспект державної інноваційної політики. Щоб створити необхідні умови, слід враховувати наступні фактори:

- покращення інтенсивності й розширення області науково-дослідних та конструкторських розробок включає систематичне збільшення частки видатків на науку у державному бюджеті. Цей процес передбачає розвиток фундаментальних досліджень, які є ключовими для переходу економіки на інноваційний шлях;
- оптимізація структури установ та господарюючих суб'єктів у науково-технічній сфері, формування методів сприяння інноваціям через нові освітні програми та систему безперервної освіти, а також створення умов для розвитку науково-технічної діяльності підприємств та посередницьких організацій є важливими компонентами;
- додатково, створення інноваційних структур, оптимізація організаційно-економічного механізму міжнародного трансферу технологій та сприяння розвитку винаходництва та патентного захисту результатів грають ключову роль у цьому процесі [10].

Основні напрями інноваційного розвитку підприємства у сучасній економіці представлені на рисунку 3:

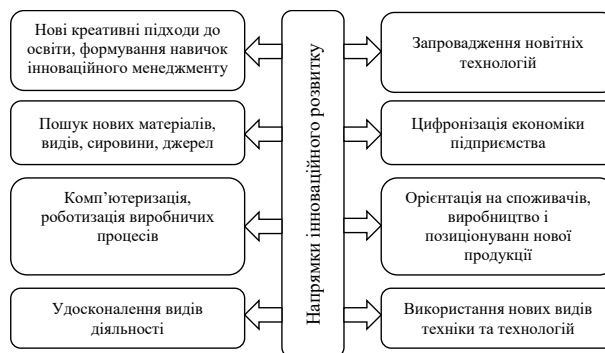

Рис. 3 – Напрями інноваційного розвитку підприємства

Варто визначити інноваційний розвиток підприємства як цілеспрямований, якісний процес змін у стані підприємства, що залежить від його інноваційного потенціалу. Джерелом цього процесу є інновації, що відкривають нові можливості для подальшої діяльності підприємства через вміння знаходити нові рішення та ідеї у таких напрямках як:

- комплексна техніко-технологічна модернізація виробництва;
- комп'ютеризація та роботизація бізнес-процесів;

- використання передових технологій через вдосконалення виробничих процесів з використанням нано-, біо-, когнітивних та інформаційних технологій;
- пошук нових видів сировини та ресурсозберігаючих технологій;
- цифрова трансформація економіки підприємства;
- використання новітніх видів техніки, рослин, та порід тварин у виробництві;
- застосування новаторських підходів у управлінні та освіті, спрямованих на впровадження нових методів організації виробництва, отримання навичок, впровадження сучасних систем управління, нових інструментів і методів, форм активізації персоналу;
- диверсифікація видів діяльності;
- орієнтація на споживачів, виробництво і позиціонування принципово нової продукції з доданою вартістю.

Результати аналізу розвитку інновацій пояснюються необхідністю визначення тенденцій змін в ефективності інноваційних інвестицій, рівні інноваційної активності підприємств та результативності науково-дослідної діяльності [6].

Ці результати служать основою для прийняття комплексу організаційно-економічних, фінансово-інвестиційних заходів, спрямованих на:

- регулювання результативності інноваційного процесу;
- усунення та коригування відхилень від запланованих цільових орієнтирів ефективності діяльності;
- створення резервів матеріально-технічних, трудових і фінансових ресурсів та їхнє своєчасне використання в інноваційній діяльності при виникненні структурної непорядкованості у системі управління процесом.

Необхідність оптимізації інноваційної діяльності та розв'язання проблем її розвитку становлять ключові завдання для підприємств України.

Висновки. Тож результати проведеного дослідження сучасного стану і перспектив розвитку інноваційної та науково-технічної діяльності вітчизняних підприємств та організацій можна зрозуміти декілька висновків.

Наявна інноваційна активність в українських підприємствах та організаціях, що відображається у впровадженні нових технологій, розробці інноваційних продуктів та послуг.

Наявна потреба у підтримці та стимулюванні інноваційної діяльності через розробку сприятливого законодавства, надання фінансової підтримки, створення інноваційних інфраструктурних об'єктів.

Необхідне подальше вдосконалення системи управління інноваціями на підприємствах для ефективного впровадження та комерціалізації інноваційних рішень.

Важливий розвиток співпраці між науковими установами та бізнес-структурами з метою сприяння

перетворенню наукових досягнень у практичні інноваційні рішення [10].

В цілому, розвиток інноваційної та науково-технічної діяльності вітчизняних підприємств є ключовим напрямом для підвищення конкурентоспроможності економіки України та її інтеграції у світовий науково-технічний простір.

Список літератури

1. Гладенко І.В., Перерва П.Г., Товажнянський В.Л., Кобелева Т.А. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия // *Вісник НТУ «ХПІ». Технічний прогрес і ефективність виробництва*. 2009. № 36-1. С.12-22.
2. Косенко А.П., Кобелева Т.А., Товажнянський В.Л. Диверсификация направлений технологического мониторинга с использованием тригонометрических функций // *Стратегические ориентиры развития инновационной деятельности*. Харьков: «Щедра садиба плюс», 2013. С.109 - 117.
3. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach / P. Pererva [et al.] // *Проблеми і перспективи менеджменту*. – 2021. – Vol. 19, Iss. 1. – P. 24-38.
4. Кобелева Т. О. , Марчук Л. С. Методи оцінювання ефективності реклами та її впливу на споживачів // *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва*. – Харків : НТУ "ХПІ". – 2015. – № 25 (1134). – С. 79-84.
5. Pererva P.G, Kobielieva T.O., Tkachova N.P. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 2 (10). Ч.2. С.144-149. URL: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/15196>
6. Перерва П.Г., Кобелева Т.О., Товажнянський В.Л. Попередження кризових явищ на підприємстві засобами санації та реструктуризації // *Вісник Нац. техн. ун-ту "ХПІ": зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес та ефективність виробництва*. – Харків : НТУ "ХПІ", 2015. – № 60 (1169). – С. 78-81.
7. Pererva P.G., Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668p. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPIPress/39647>
8. Андропова О. Ф., Череп А. В. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності. К. : Кондор, 2007. 356 с.
9. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності у сфері промислової власності за 9 місяців 2021 року // *Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»* [Електронний ресурс]. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/promvlasnist-9m-2021.pdf>
10. Річний звіт 2020р. Промислова власність у цифрах. // *Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності»* [Електронний ресурс]. URL: ukrpatent.org/atachs/zvitukr20201.pdf
11. Черепанова В.О., Силка І.В. Порівняльний аналіз щодо використання об'єктів інтелектуальної власності в країнах світу та в Україні // *Вісн. Кременчуцького націон. ун-ту імені Михайла Остроградського*. Кременчук : КрНУ. Кременчук: КрНУ, 2020. Випуск 3(122). С.46-53. DOI: <https://doi.org/10.30929/1995-0519.2020.3.46-53>

References (transliterated)

1. Gladenko I.V., Pererva P.G., Tovazhnyanskiy V.L., Kobeleva T.A. Monitorynh proyzvodstvenno-kommercheskoi deiatelnosti promyshlennoho predpriyatiya [Monitoring of production and commercial activities of an industrial enterprise] // *Visnyk NTU «KhPI». Tekhnichniy prohres i efektyvnist vyrobnystva* [Bulletin of NTU "KhPI". Technical progress and efficiency of production.] - 2009. - no. 36-1. - pp. 12-22.
2. Kosenko A.P., Kobeleva T.A., Tovazhnyanskiy V.L. Dyversyfykatsiya napravleniy tekhnolohycheskoho monitorynha s yspolzovanyem tryhonometrycheskykh funktsiy [Diversification of directions of technological monitoring using trigonometric functions] // *Stratehicheskye oryentyru razvytyia ynnovatsyonnoi deiatelnosti* [Strategic guidelines for the development of innovative activities]. Kharkiv: "Generous sadiba plus", 2013. pp. 109 -117.
3. Management of relations with enterprise stakeholders based on value approach / P. Pererva [et al.] // *Problemy i perspektivy*

- menedzhmentu* [Problems and prospects of management]. 2021. Vol. 19, Iss. 1. pp. 24 -38.
4. Kobleleva T.O., Marchuk L.S. Metody otsiniuvannya efektyvnosti reklamy ta yii vplyvu na spozhyvachiv [Methods for evaluating the effectiveness of advertising and its impact on consumers] // *Visnyk Nats. tekhn. un-tu "KhPI"*: zb. nauk. pr. Temat. vyp.: *Tekhnichniy prohres i efektyvnist vyrobnytstva* [Bulletin Nats. tech. HPI University: Coll. Science. etc. Topic. issue : Technical progress and production efficiency]. - Kharkiv: NTU "KhPI". - 2015. - no 25 (1134). - pp. 79-84.
 5. Pererva P.G., Kobieliava T.O., Tkachova N.P. Investigation of the role of venture companies in the early stages of the product life cycle // *Naukovyi visnyk Polissia* [Scientific Bulletin of Polissya] . 2017. no 2 (10). pp.144 -149. URI: <http://ir.stu.cn.ua/123456789/15196>
 6. Pererva P.G., Kobleleva T.O., Tovazhnyansky V.L. Poperedzhennia kryzovykh yavlyshch na pidpriemstvi zasobamy sanatsii ta restrukuryzatsii [Prevention of crisis phenomena at the enterprise by means of rehabilitation and restructuring] // *Visnyk Nats. tekhn. un-tu "KhPI"* : zb. nauk. pr. Temat. vyp.: *Tekhnichniy prohres ta efektyvnist vyrobnytstva* [Bulletin Nats. tekhn. un-tu «KHPI»: zb. nauk. pr. Temat. vyp.: Tekhnichnyy prohres ta efektyvnist vyrobnytstva]. – Kharkiv : NTU «KHPI», 2015. - no 60 (1169). - pp. 78-81.
 7. Pererva P.G., Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. 668p. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPIPress/39647>
 8. Andronova O. F. , Skull A.V. Transfer tekhnologii yak instrument realizatsii innovatsiinoi diialnosti [Technology transfer as a tool for innovation]. Kiev.: Kondor, 2007. 356 p.
 9. Promyslova vlasnist u tsyfrakh. Pokaznyky diialnosti u sferi promyslovoi vlasnosti za 9 misiatsiv 2021 roku [Industrial property in numbers. Indicators of activity in the field of industrial property for 9 months of 2021] // *Derzhavne pidpriemstvo «Ukrainskyi instytut intelektualnoi vlasnosti* [State Enterprise "Ukrainian Institute of Intellectual Property"]. [Electronic resource]. URL: <https://ukrpatent.org/atachs/promvlasnist-9m-2021.pdf>
 10. Richnyi zvit 2020r. Promyslova vlasnist u tsyfrakh [Annual report 2020 Industrial property in numbers] // *Derzhavne pidpriemstvo «Ukrainskyi instytut intelektualnoi vlasnosti* [State Enterprise "Ukrainian Institute of Intellectual Property"] [Electronic resource]. URL: ukrpatent.org/atachs/zvit-ukr-2020-1.pdf
 11. Cherepanova V.O., Silka I. V. Porivnialnyi analiz shchodo vykorystannia ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti v krainakh svitu ta v Ukraini [Comparative analysis of the use of intellectual property in the world and in Ukraine] // *Visn. Kremenchutskoho natsion. un-tu imeni Mykhaila Ostrohradskoho*. [Visn. Kremenchug nation. Mykhailo Ostrohradsky University] Kremenchuk: KrNU. Kremenchuk: KrNU, 2020. Issue 3 (122). pp.46-53. DOI: <https://doi.org/10.30929/1995-0519.2020.3.46-53>.

Надійшло (received) 04.02.2025

Відомості про авторів / About the Authors

Климентова Марія Віталіївна (Klymentova Mariia) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», аспірант кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин; м. Харків, Україна; ORCID: 0009-0008-7581-5315; тел. (098) 200-83-55, e-mail: Mariia.Klymentova@emmb.khpi.edu.ua

Кобелева Тетяна Олександрівна (Kobieliava Tetiana) – доктор економічних наук, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», професор кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин Харків, Україна; ORCID: 0000-0001-6618-0380; тел. (097) 468-56-45, e-mail: tetiana.kobieliava@khpi.edu.ua